

Draugars i vampirs: sobre un escrit d'Ármann Jakobsson

Recentment, hem llegit una nota de treball d'Ármann Jakobsson [2009], professor de la Háskóli Íslands (Universitat d'Islàndia), versat en mitologia i folklore; i, autor de diversos escrits sobre les sagues islandeses.

Ármann Jakobsson revisa la figura del *draugr* (draugar), especialment el cas de Glam a la *Saga de Grettir* i la compara amb la del vampir eslau. Aquest tipus de treball no és pas nou. Ens resulta paradigmàtic, en aquest sentit, l'obra de Claude Lecouteux *Fantômes et revenants au Moyen-Age* [1996]¹. Tanmateix, el primer cop que ambdós conceptes es van relacionar va ser de la mà d'Andrew Lang (1844-1912) quan l'any 1897 va publicar *The Book of Dreams and Ghosts*, un dels sis llibres que va veure la llum durant aquell mateix any de la ploma del prolífic folklorista escocès. Lang es refereix en el seu text a «la famosa llegenda islandesa de Grettir i el vampir Glam» [Lang, 1897: 245] que narra de manera sanguinolenta, a l'igual que altres històries d'apareguts d'Islàndia, tant medievals com modernes. Tanmateix, no explica perquè es refereix a Glam com un vampir. La paraula «vampir» podria semblar incongruent aplicar-la a Glam, en tractar-se d'un draugar islandès habitualment traduït a l'anglès per «ghost» (fantasma, aparegut o espectre). Jakobsson afirma que des de Lang rarament s'ha establert una connexió entre els apareguts islandesos i els vampirs transsilvans, així que es qüestiona perquè Andrew Lang ho va fer i si va ser encertat.

El primer que podria passar-nos pel cap és que els vampirs estaven en voga el 1897, basant-nos en la popularitat immediata del comte Dràcula d'Stoker, que es va publicar aquell mateix any. A més, ja que Lang escrivia per a una audiència popular, probablement no va desestimar vendre més còpies del

seu llibre. Però realment la fama en aquells moments dels vampirs no era tan notable com la que posteriorment han aconseguit. I cap de les paraules habituals en anglès per referir-se a un «revenant» (revingut) («ghost», «wraith» – aparició d'un difunt –, «phantom», «spectre» o «spirit»), resultava convenient per a la corporeïtat de Glam. El terme «the undead» (el no-mort), amb el significat que té avui dia, va ser introduït a l'anglès per Bram Stoker, i per tant no seria encara familiar. Així que el context comercial no es pot considerar l'única raó per utilitzar el terme «vampir».

Jakobsson pensa que podria ser útil per a la comprensió de la *Saga de Grettir* revisar aquest particular no-mort. De fet, aquesta connexió entre els vampirs i els apareguts islandesos ha estat explorada recentment per David Keyworth en el seu llibre del 2007 *Troublesome Corpses*. A Keyworth no li agrada l'ús del terme vampir per a Glam i s'esforça a assenyalar les diferències entre el draugar islandès i els vampirs del llevant europeu². Paral·lelament Jakobsson indica que després de Lang no coneix cap altre acadèmic que s'hagi referit a Glam com un vampir fins a Úlfhildur Dagsdóttir [2001], que s'ocupa breument de la matèria en un article en el diari *Morgunblaðið*, encara que indica que Barber [1998: 41] en fa esment en el seu estudi.

Jakobsson planteja les diferents maneres d'aproximar-se al draugar islandès. La primera, la més comuna, consisteix a acceptar simplement les definicions vuitcentista d'acadèmics com Konrad Maurer i Jón Árnason per caracteritzar-lo³. La segona via seria analitzar cada aparició del terme draugar en els textos medievals i inferir quin tipus descriu. Tanmateix Jakobsson considera el fet que el terme draugar no s'utilitza per a Glam a la *Saga de Grettir* – almenys en el manuscrit usat en l'edició *Íslensk fornrit* – o per a Torolf, a la *Saga dels habitants d'Ere*. La tercera opció, la que l'autor desenvolupa a l'article, consisteix a centrar-se en la funció que desenvolupa el draugar, cosa que porta a no haver de donar èmfasi a les diferències entre aquest no-mort islandès i d'altres criatures sobrenaturals que tenen un rol similar.

El terme «vampir» pot semblar a primera vista fora de lloc aplicat a Glam, però per al medievalista «ghost» encara ho és menys. Jakobsson contraposa el fet que un treball influent com el de Jean Claude Schmitt [1998], encara que reconeix l'existència de fantasmes islandesos i distingeix entre els incorporis i els corporis (o macabres), gairebé no té res a dir sobre aquests últims [Schmitt, 1988: 196-200; 213-217]. De fet, i això ho diem nosaltres, l'obra d'Schmitt només reflecteix el punt de vista eclesiàstic (cristià grecollatí), però no el pagà, encara supervivent. En termes eurooccidentals, els revinguts islandesos semblarien doncs una anomalia, segons argumenta Jakobsson. En canvi existirien moltes similituds entre els apareguts islandesos i els vampirs de l'Europa oriental tal i com apareixen en el folklore i fins i tot a la ficció, basant-se en el que recullen Summers [1928], Barber [1988] i Perkowski

[1989]. Certament també reconeix en certa mesura aquesta relació Keyworth [2007] quan els agrupa plegats com a cadàvers problemàtics.

Jakobsson repassa molt breument la figura dels vampirs que identifica com a un no-mort xuclasang. Seguint a Perkowski [1989: 75-126] considera que és un fenomen principalment eslau, que sorgeix en el folklore del segle XVIII [Barber, 1988: 5-9; Keyworth, 2007: 51-56], encara que té predecessors en els *spectrums* de Silèsia i els vricolacs grecs del segle XVII [Barber, 1988: 10-14; 21-28; Keyworth, 2007: 41-50]. Prenent una definició prou ample de vampir es trobarien fenòmens similars en gairebé qualsevol lloc [Summers 1960: 217-270], dels quals, l'exemple més prominent serien els revinguts islandesos, encara també hi ha, per exemple, casos anglesos i alemanys [Simpson, 2003; Keyworth, 2007: 24-40].

Cada tipus de no-mort té les seves particularitats que els distingeixen [Keyworth, 2007: 57-78]. Així, per exemple, els espectres islandesos no es donen banquetes de sang com els seus homòlegs del llevant europeu. Tanmateix, la funció essencial seria la mateixa. Sobre aquest punt Jakobsson [2009: 314] diu que Maberry [2006] «tot i que no té una inclinació comercial menor que la de Lang i és poc acurat en alguns detalls, ... és molt agut centrant-se en la funció similar de diverses criatures sobrenaturals». Igualment Jan Perkowski [1989: 54-74], que defineix el vampir eslau com «un cos reanimat que retorna a la nit per turmentar els vius», reconeix la seva afinitat amb d'altres tipus d'éssers, principalment els poltergeist – que no és pas un cos revingut, sinó un esperit un xic indeterminat –; la mora – un esperit nocturn que acaça els dorments i de la qual els íncubs i súcubes en són dues manifestacions –; i, els homes-llop – persona transformada en llop que ataca a d'altres que a la seva volta també s'hi converteixen –.

El denominador comú d'aquestes criatures és que ataquen a les víctimes i les drenen de sang, energia, facultats mentals o l'esperit –. Com Jakobsson ja ha demostrat [2008a; 2008b], en islandès s'utilitza el terme «*trylla*» per referir-se a aquesta activitat, però «*troll*» és utilitzat per a diversos tipus d'éssers que de vegades ataquen i drenen humans, inclosos els fantasmes.

El terme «*troll*» també es pot utilitzar per denotar una bruixa i hi ha un cas notable a la *Saga Eyrbyggja* (*Saga dels habitants d'Ere*) on una dona és acusada de ser una mara o pesanta que es posa a sobre del pit de la gent dificultant-los la respiració i creant-los les més horribles angoixes i malsons. Jakobsson utilitza el terme anglosaxó «*hag*» que procedeix de l'anglès antic «*hægtesse*» o «*hegtes*», i d'origen desconegut. En islandès el terme utilitzat freqüentment és «*marliðendr*», relacionat amb les paraules germàniques per a «mara» o «mora». Aquesta pesanta, que pot ser la mateixa bruixa o el seu doble, munta una víctima de la mateixa manera que ho podria fer un fantasma islandès. Aquesta bruixa també se la qualifica de «*trollit*» [*Saga*

El malson (Nightmare, 1781) de Johann Heinrich Füssli. Detroit Institute of Fine Arts.

Eyrbyggja 27-54, especialment 54]⁴. En aquest cas no queda clar la frontera entre una bruixa, un troll, una pesanta o una mara i, de fet, una dona pot ser totes aquestes coses.

Un altre cas que interessa a Jakobsson de la *Saga Eyrbyggja* és el de Þórólfr bægifótr (Torolf o Thorolf el coix)⁵ que tracta les seves víctimes de la mateixa manera que un vampir o una pesanta. És a dir, atacant-los i arrabassant-los d'alguna forma l'ànima. Quan mor, la gent està previnguda contra el seu cadàver. Se l'enterra en un lloc allunyat, però ronda a la nit com els vampirs. El bestiar es torna boig (*œrðisk*) o resulta «muntat per un troll» (*trollriða*) quan els ataca. Llavors l'espectre ataca un pastor i d'altres persones els quals, des d'aquest moment, es converteixen en «els seus espectres» (*aptrgongur hans*) i són «vistos en la seva companyia» (*sénir í ferð með Þórólfi*) [*Saga Eyrbyggja* 92-95]. Així que el mort pel revingut es converteix ell mateix en aparegut, fet que també es dona amb els vampirs [McClelland 2006: 84-86]. Com en el cas dels upirs [Barber 1988: 75-78; Keywort 2007: 131-133; McClelland 2006: 71-72] l'espectre és ben físic; la seva condició és transmissible; actua principalment a la nit; la incineració serveix per desempallegar-se d'ell i la seva principal funció és esgotar els cossos humans de la seva essència vital. Per a Jakobsson [2009: 310] no és important el fet que l'absorbeixi l'espectre sigui l'esma, l'esperit o la sang.

Jakobsson [2008b] ha demostrat que la paraula «troll» en islandès antic es podia utilitzar per a qualsevol tipus de fantasma, bruixes, dimonis i gegants. S'aplicava a tot ésser que d'alguna forma comprometés la pau social o l'ordre establert i que disposés d'algun tipus de poder sobrenatural en el qual es sustentés. Ara argumenta [2009: 310] que l'existència d'una paraula d'ús general per a un ampli ventall de criatures folklòriques reflecteixi que

els espectres, vampirs, mares, bruixes, íncubs, súcubes i homes-llop o el «*tilberi*» islandés tenen tots una funció similar: «aquestes criatures ataquen a vius normals i els infecten amb la seva natura anormal. ... Ara bé, de tota aquesta jauria només els espectres (ghosts) i els vampirs tenen connexió amb la mort, són cadàvers reanimats, el no-mort i a causa de la seva immortalitat contranatura es converteixen paradoxalment en els representants destacats de la mort».[Jakobsson 2009: 310]. Jakobsson sembla que no coneix diversos treballs que mostren que de fet tots aquests éssers poden també estar connectats amb la mort. Així, Claude Lecouteux [1988, 1995] i Régis Boyer [1995] han posat de relleu que els difunts que romanen a prop nostre es transformen en nans, elfs i genis comarcals. El propi Lecouteux ha aportat indicis que aquests difunts es converteixen en els éssers causants dels malsons, les pesantes; i, estan estretament vinculats a la màgia i a la bruixeria [Lecouteux 1987; 2003]. I la seva exploració [Lecouteux 1992] del concepte de multiplicitat de l'ànima li va permetre formular una hipòtesi força sòlida que explica la corporeïtat dels revinguts, el «Doble» de l'individu, un vestigi de les creences animistes i xamàniques.

Un cop establert per Jakobsson les afinitats entre els apareguts islandesos i els vampirs, passa a escrutar el cas de Glam. Les circumstàncies que el duen a Forsœludalr són rellevants, car no és el primer aparegut de lloc. De fet, a ell se'l contracta com a lluitador contra els monstres. A la *Saga de Grettir*⁶ s'explica que la vall està encantada i que ningú no s'atreveix a fer-se càrrec dels ramats d'ovins. Quan el granger Þórhallr (Thorhallr) consulta el seu amic Skapti, aquest que està convençut que un «*meinvættir*» (esperit malvat) no especificat viu a l'indret li ofereix com a solució un pastor d'ascendència sueca anomenat Glam que, al seu torn, li confirmarà que no té por dels mals esperits (*Ekki hrœðumk ek flykur þær*). No està gens clar per a Jakobsson que el fet de ser suec tingui o no importància. Com que Suècia va ser cristianitzada més tard que la resta de països escandinaus els seus habitants podrien arrossegar un estigma d'ateisme. Tanmateix, hi ha molt pocs suecs mencionats en fonts islandeses de manera que no es pot concloure un perjudici sistemàtic contra ells [Jakobsson 2007].

Però quan a Glam se'l troba més tard mor, li toca agafar el rol de fantasma de la vall, mentre que els esperits deixen d'aparèixer en el text: «La gent va suposar que l'anterior esperit maligne hauria mort Glam, però que aquest havia acabat amb l'esperit maligne, car mai des d'aleshores se'n va sentir a parlar» [Grettir Saga 1914: cap. XXXII].

Jakobsson assenyala l'escàs interès que en línies general ha despretat l'esperit malvat que contamina a Glam en la mort, un cas clar de transmissió demoníaca, una característica dels contes de vampirs.

Glam mata l'ogrès que el converteix en vampir. Grettir i Glam comparteixen

el fet que ambdós són reclutats per fer front a la vall a l'Altre, un ésser sobrenatural. Ara bé, Grettir és l'exterminador de Glam i és tractat diverses vegades de troll. Aquest no és l'únic cas en el qual el que lluita contra un troll és considerat també un troll. A la *Saga Kjalnesinga* – de la gent de Kjalnares – Búi Andriðason s'enfronta a un horrorós blámaðr al qual es fa referència com a un troll [Halldorsson 1959: cap. XXXV-XXXVI]. Més tard ell mateix és anomenat troll [Halldorsson 1959: cap. XXXIX].

Un aspecte interessant que mostra apunta en el sentit de l'estret parentiu entre els vampirs i els homes-llop és el fet que el cabell de Glam té un to una mica estrany «*úlfsgrár á hárslít*» (amb cabell gris-llop). Però la seva aparença devia ser estranya perquè el granger Thorhallr s'atemporeix en veure'l. Per a Jakobsson això es deu presumiblement que «s'adona que ha dut un troll a la vall a lluitar contra un altre troll» [Jakobsson 2009: 311].

Encara que com ja s'ha dit Glam podia no ser un pagà, no observa el dejuni nadalenc, cosa que mostra que no era gaire cristià. Per tant, tot apunta que no és casual que es converteixi en la víctima escollida del vampir puix que la seva depravació el feia ideal per al propòsit [Mc.Creesh 1988].

Jakobsson també es fixa amb la importància del ulls de Glam. Quan apareix per primer cop es diu d'ell que és «*gráeygr ok opineygr*» (amb ulls grisos i amplis). I més endavant la seva mirada maligna es converteix en la maledicció de Grettir; els ulls de Glam el segueixen a través de tota la seva vida. El tema de la mirada maligna es troba tant en els vampirs [Barber 1988: 41; Perkowski 1989: 80] com en qualsevol troll com es veu en la *Saga Laxdæla*, la *Saga Eyrbyggja* o en la *Saga Vatnsdæla*.

La figura del caçador de monstres, central a la saga de Grettir, ha estat recentment estudiada en profunditat per Bruce McClelland, i tant Glam com Grettir encaixen força bé amb aquest arquetip, així com en la seva marginalitat. Aquest personatge del caçador de monstres és omnipresent en les narracions sobre vampirs – només cal pensar en el baró Vordenburg o Van Helsing – fins i tot en les sèries televisives i films contemporanis, com la molt coneguda Buffy [McClelland 2006: 175-183].

Generalment, aquests caçadors es situen en algun sentit en els marges de la societat. No poden portar una vida normal; i, sovint, hi ha una curiosa afinitat entre el monstre i el seu perseguidor.

Aquesta relació és prou palpable en el cas de Glam, contractat per alliberar Forsœludalur del seu encantament, però que de fet el que fa és reemplaçar l'espectre i convertir-se ell un monstre encara més perillós.

Grettir no és tan sinistra com Glam, no sucumbeix al mal i no es converteix en un monstre, però els ulls de Glam romanen amb ell i l'allunyen de la humanitat. A més, no es pot negar que Grettir és antisocial des de l'inici, un proscrit, o un llop, segons el terme utilitzat en antic islandès. Grettir té l'habilitat de

derrotar el monstre (*vampire*), però és incapaç de ser un membre integrat de la societat [Ciklamini, 1966].

Amb tot el que hem dit sembla que Lang no anava gaire errat quan va utilitzar el terme vampir per referir-se als apareguts islandesos.

Jordi Ardanuy

Notes

¹ Som deutors de la segona edició que inclou un prefaci amb addendes. Recentment (2009) ha aparegut una tercera edició.

² La discussió detallada de les similituds i diferències entre les dues variants de no-morts es pot trobar a Keyworth [2007: 28-35] i també a Keyworth [2006].

³ Veure, per exemple *Íslenzkar þjóðsögur og æfintýri* [Jón Árnason 1862: 222-224; 317-320].

⁴ Disponible en islandès i anglès a <www.sagadb.org/eyrbyggja_saga> [Consulta 4 de gener de 2010].

⁵ El text amb els successos després de la mort de Torolf van ser publicats per nosaltres a l'*Upir* [Ardanuy 2006].

⁶ En aquest mateix número de l'*Upir* el professor Francesc Casanova ofereix un resum dels fets essencials que involucren a Glam a la *Saga de Grettir*.

Referències

Jordi Ardanuy (2006). «Sobre el què és un vampir: el cas de Torolf de la saga islandesa Eyrbyggja», *L'Upir* 7: 85-88

Jón Árnason (ed.) (1862). *Íslenzkar þjóðsögur og æfintýri*. Vol 1. Leipzig: Hinrichs.

Paul Barber (1988). *Vampire, Burial and Death: Folklore and Reality*. New Haven: Yale University Pressa.

Régis Boyer (1994). *La mort chez les anciens Scandinaves*. Paris: Les belles lettres.

Úlfhildur Dagsdóttir (2001). «Vampýrur allra landa sameinist (og fagnið), fyrri hluti, Blóðþyrstir berserkir: eða Vampýran, vinir og ættingjar». *Lesbók Morgunblaðsins* (21. d'abril); 10-11.

Marlene Ciklamini (1966), «Grettir and Ketill Hængur, the Giant-Killers». *Arv* 22: 136-155.

Grettis's Saga. (1914). *The Saga of Grettis the Strong (Grettis's Saga)*. Adaptació a l'anglès de G. H. Hight. Disponible en línia a <<http://omacl.org/Grettis/gr32-48.html>>, (consulta 13 de febrer de 2010).

Jóhannes Halldórsson (ed.) (1959). *Kjalnesinga saga. Jökuls þáttur Búasonar*.

- Víglundar saga. Króka-Refs saga. Þórðar saga hreðu. Finnboga saga. Gunnars saga Keldugnúpsfífls.* Reykavík: Hið íslenska Fornritafélag
- Sverrir Jakobsson (2007). «Strangers in Icelandic Society», *Viking and Medieval Society*, 3: 141-157.
- Ármann Jakobsson (2008a). Hvað er tröll? Galdrar, tröll og samfélagsóvinir. A: *Galdramenn: Galdrar og samfélag á miðöldum*, Torfi H. Tulinius (ed.). Reykjavík: Hugvísindastofnun Háskóla Íslands.
- Ármann Jakobsson (2008b). «The trollish Acts of Þorgrýmr the Witch: The Meanings of Troll and Ergi in Medieval Iceland». *Saga-Book* 32: 39-68.
- Ármann Jakobsson (2009). «The fearless vampire killers: A note about the Icelandic Draugr and demonic contamination in Grettis Saga». *Folklore* 120 (desembre): 307-316.
- David Keywort (2006). «Was the Vampire of the eighteenth century a unique type of Undead-corpse?». *Folklore* 117 (desembre de 2006): 241-260,
- David Keywort (2007). *Troublesome Corpses: Vampires & Revenants from antiquity to the present*. Southend-on-Sea: Desert Island Books.
- Andrew Lang (1897). *The Book of Dreams and Ghosts*. London, New York and Bombay: Longmans, Green & Co.
- Claude Lecouteux (1987). «Mara-Ephialtes-Incubus. Le Cauchemar chez les Peuples germaniques». *Etudes germaniques*, 42 (gener-març): 1-24
- Claude Lecouteux (1988). *Les Nains et les Elfes au Moyen Age*. Paris: Imago.
- Claude Lecouteux (1992). *Fées, Sorcières et Loups-Garous. Histoire du Double au Moyen Age*. Paris: Imago.
- Claude Lecouteux (1995). *Démons et Génies du terroir au Moyen Age*. Paris: Imago.
- Claude Lecouteux (1996). *Fantômes et revenants au Moyen-Age*. 2a ed. Paris: Imago.
- Claude Lecouteux (2003). «Le cauchemar dans les croyances populaires européennes», A *Le cauchemar. Mythe, folklore, littérature, arts*, B. Terramorsi (éd.), Paris: Nathan Université
- Jonathan Maberry (2006). *Vampire Universe: The dark World of Supernatural Beings that haunt us, hunt us and hunger for us*. New York: Citadel Press.
- Bruce A. McClelland (2006). *Slayers and their vampires: A cultural history of killing the Death*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Bernardine McCreesh (1988). «Grettis and Glam. Sinful man versus the fiend: an allegorical interpretation of fourteenth-century Icelandic Saga». *Revue de l'Université d'Ottawa / University of Ottawa Quarterly*, 51: 180-188.
- Jan L. Perkowski (1989). *The Darling: A Treatise on Slavic Vampirism*. Columbus: Slavica.
- Jean Claude Schmitt (1998). *Ghosts in the Middle Ages. The Living and the Dead in the Medieval Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jacqueline Simpson (2003). «Repentant soul or walking corpse. Debatable apparitions in medieval England». *Folklore* 114 (desembre 2003): 389-402,
- Montague Summers (1928). *The Vampire: His Kith and Kin* London: K. Paul Trench, Trubner.

La història de Glam a la Saga de Grettir

No existeix de moment una versió de la Saga de Grettir en català. Provisionalment, oferim un resum molt bàsic de les peripècies de Glam (cap. XXXII-XXXV) com a complement de la ressenya del Dr. Ardanuy en aquest mateix número de l'Upir. Aquesta recensió es basa en les versions franceses de Mossé [1933] i Boyer [1978].

Thorhall vivia a Thorhallstaðir (l'indret de Thorhall), a la Vall fosca, al final de la Vall del Llac. Li costava trobar pastors perquè el lloc estava encantat. Quan es va celebrar a l'assemblea de d'estiu en la qual es tractaven els litigis i les qüestions d'interès general, va passar a visitar a Skapti, una espècie de jutge de pau i li va exposar el problema. Skapti el va aconsellar que prenguéssim per pastor a Glam, un robust suec de trets estranys, grans ulls i cabell gris com el pelatge d'un llop. De manera que Thorhall li va proposar a Glam que s'ocupés dels seus bens durant l'hivern, indicant-li que la zona estava encantada. Però Glam li va respondre que no temia els fantasmes, acceptant entrar a treballar durant les nits d'hivern, cap al 14 o 16 d'octubre.

Glam va arribar a Thorhallstaðir en la data fixada. Era poc sociable, testarut i tot el món el detestava; a més, semblava no tenir religió. La vesprada de Nadal va demanar de menjar, però Gudrun, l'esposa de Thorhall, es va negar primer a donar-li aliments perquè, per als cristians, era dia de dejuni. Glam es va enfadar, va proferir amenaces i va obtenir el que demanava. Una vegada saciat, se'n va anar amb els seus bens. Regnava una densa foscor, es formaven remolins de neu i rugia el vent. Al matí van sentir que cridava, però a la nit no va tornar segons el costum. Com estaven en plena tempesta, no van poder anar a buscar-lo. Va passar la nit del dia de Nadal i Glam no apareixia. Quan es va fer de dia, uns homes se'n van anar a buscar-lo. Van trobar dispersats els bens i van veure empremtes de passos grans com els fons d'un tonell que pujaven vall amunt. Semblava haver-hi hagut una lluita aferrissada; estava alçat el sòl, arrancades les pedres i es veien en el terra grans taques de sang. Les van seguir i van veure a Glam. Era mort, negre com l'infern i inflat com un bou. Van tractar d'emportar-se'l fins cap a l'església, però no van poder arribar molt lluny. Van tornar i li van dir a Thorhall que el mal esperit que rondava des de feia temps devia haver matat a Glam.

Al matí següent, van tornar a buscar el cos de Glam, però els bous que es

van junyir el cadàver no van poder arrossegar-lo quan va acabar la baixada. De manera que els homes van retornar a casa. Al tercer dia, els va acompanyar el sacerdot. Van passar tota la jornada a la cerca del cos sense poder trobar-lo. L'eclesiàstic va prendre llavors el camí de tornada i de seguida els homes van descobrir el cadàver de Glam. Van amuntegar pedres sobre ell i allí el van deixar.

Poc després de les festes de Nadal, va ser evident que el pastor no descansava en pau; s'apareixia sovint i molts habitants, plens d'espant, van abandonar la vall. A la nit, Glam caminava per la teulada de les cases i rondava fins i tot de dia. No obstant això, a mesura que s'anaven allargant els dies, les aparicions s'anaven fent menys freqüents.

Thorhall va contractar un nou pastor, Thorgaut, que va afirmar no tenir por dels apareguts. Arribat l'hivern, es va ocupar dels bens i, quan a la nit sentia a Glam passejant-se per les teulades, ho trobava divertit. La vesprada de Nadal, se'n va anar amb els seus animals. Feia fred i creixia la nevada. Aquella nit, Thorgaut no va tornar. Ningú no va voler sortir a buscar-lo perquè havia caigut la nit. Al matí següent, Nadal, es van posar en camí i el van trobar mort, amb el coll i els ossos trencats. El van transportar a l'església i ningú no va haver mai de patir per causa seva.

Glam va cometre tantes maldats que a Thorhallstaðir no van quedar més que el propi Thorhall, la seva esposa Gudrun i un fidel vaquer. Un matí, Gudrun va sentir a l'estable un gran estrèpit i brams. Va cridar a Thorhall, que va acudir corrent al lloc. Allí va trobar les bèsties que s'espedaçaven a cornades i al seu vaquer mort amb els ronyons destroçats sobre la pedra plana que separava els pessebres. Llavors va fugir de la finca, emportant-se el que va poder. Glam va matar tot el bestiar que quedava viu, va assolir les granges de la vall i va exterminar a quants va trobar, foren homes o animals. A la primavera van disminuir les aparicions i Thorhall va tornar a la granja, però a partir de la tardor Glam va reprendre la seva pèrfida activitat i Thurid, la filla de Thorhall, va quedar tan afectada que va morir. Ho van provar tot, però era en va.

Aquells fets van arribar a l'oïda de Grettir, perquè els successos s'havien estès per tota la regió, que va anar a casa de Thorhall, donant-li aquest una bona acollida, sobretot quan es va assabentar que el seu hoste tenia intenció de quedar-se a passar la nit. Va prevenir a Grettir, afegint que, si conservava la vida, perdria de totes maneres el cavall ja que ningú que hagués vingut havia aconseguit salvar la seva muntura. Al cavall, el van tancar en un sòlid edifici i va passar la nit sense que aparegués Glam. Grettir va decidir passar una altra nit al lloc. Al matí següent, ple d'esperances, Thorhall va anar a

buscar el cavall de Grettir: la porta estava derrocada i l'animal havia estat arrossegat fora i tenia tots els ossos trencats. Grettir, emperò, es va quedar en Thorhallstaðir una nit més.

Arribada la nit, es va gitar completament vestit en un banc, cobert amb un mantell grosser fet de pells d'animals. Van deixar encesa un llum de la gran sala comuna, devastada i a penes habitable.

Havia passat un terç de la nit quan es va sentir un gran enrenou: algú estava pujant sobre la casa, afonava la teulada talonejant i davallava després pel costat de la porta. Grettir va veure llavors que Glam baixava el cap i entrava lentament. Quan es va adreçar novament, quasi tocava el sostre. Glam va veure com un paquet en el banc, va avançar i va agafar el mantell en què s'havia envoltat Grettir. El va estirar, però Grettir va resistir i la peça es va esgarrar. Aprofitant la sorpresa de Glam, Grettir va fer un salt i el va agafar per damunt de la cintura tractant de fer-lo caure, però l'aparegut li va estrènyer el braç amb tanta força que va trontollar. Glam va intentar arrossegar a Grettir cap a fora, però aquest es resistia, sabent que li seria més difícil defensar-se a l'exterior. Tot en la sala volava a trossos. Finalment, els dos combatents van caure fora de la casa, Glam sobre Grettir. A intervals, els núvols enfosquien la lluna i, quan Glam es va afonar, va alçar la vista cap a l'astre nocturn que brillava sense que cap núvol el tapés en aquell instant. Al veure els ulls de l'aparegut, Grettir va quedar sense forces i no va poder treure la seva espasa curta. Llavors Glam el va maleir advertint-li que mai seria més fort del que era ara. I que, a partir d'aquell moment, l'esperarien morts violentes i maldats. Quedava proscrit per sempre, condemnat a viure sol, allunyat dels homes. El va sentenciar a veure sempre els seus ulls davant d'ell. Li pesaria sempre la soledat com si fóra un pesat fardell amb què s'arrossegaria fins a la mort. En callar Glam, va cessar l'encantament que paralitzava a Grettir. Llavors va poder treure la seva espasa, tallar-li el cap al seu adversari i posar-li entre les cames. Més tard, amb ajuda de Thorhall, va cremar el seu cos. Van tirar les cendres en una pell i les van soterrar en un lloc on mai no passava cap home ni animal.

Francesc Casanova

Referències

- Régis Boyer (1978). *Les Sagas islandaises*. Paris: Payot.
Fernand Mossé (ed.) (1933). *Grettis Saga Ásmundarsonar*. Paris: Mouton

El cas de Michael Caspareck

La història de Michael Caspareck (1718) no és massa citada tot i la importància que té perquè és el millor cas documentat de revingut del segle XVIII, abans dels famosos esdeveniments de Kisilova i Medve Medveda. Els fets van tenir lloc a Stará Ľubovňa (Lubló)¹, una població situada actualment al nord-est d'Eslovàquia, a la regió de Spiš² a prop de la frontera amb Polònia.

En l'època del successos l'indret estava sota la jurisdicció del reialme de Polònia, tot i situar-se geogràficament en el que s'anomenava l'Alta Hongria. Això justifica el topogràfic que figura al títol del document que recull l'esdeveniment: *Extractum Litterarum ex Comitatu Liptoviensi superiori Hungaria 1718, mense julio [1718]*. El text original segurament s'ha perdut – al menys ningú no sembla haver-lo consultat –, però va ser reproduït a *Der Europäische Niemand [1719]*. Nosaltres hem utilitzat la versió que recull Klaus Hamberg [1992: 62-64], però també l'hem contrastat amb la de Georg Conrad Horst [1825: 387-390] que presenta petites diferències sense importància.

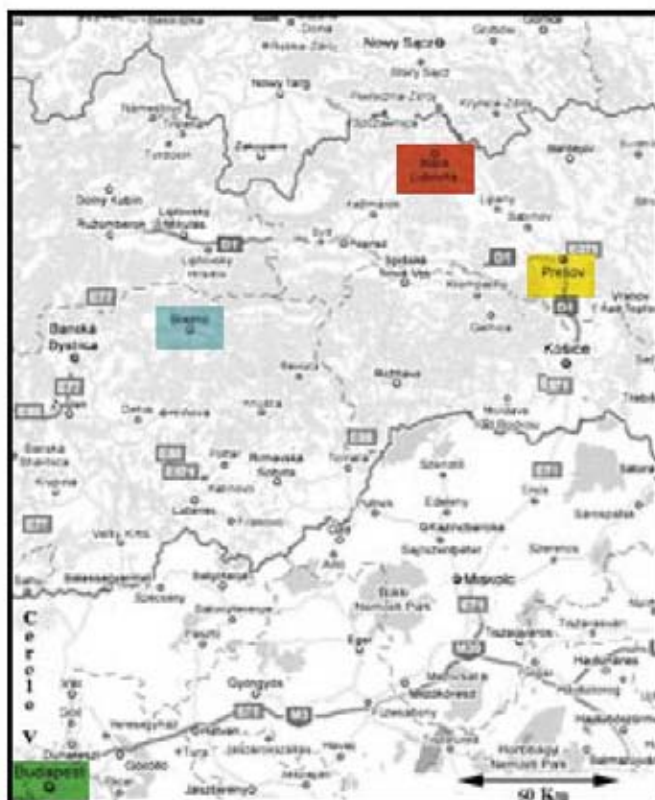
La identificació de Caspareck com un vampir es remunta a l'any 1890³, segons llegim en un treball de Thomas Bohn [2009a; 2009b] que n'analitza les implicacions. Poc després, l'any 1892 (o 1893), l'escriptor magiar Kálmán Mikszáth de Kiscsoltó (en hongarès Kiscsoltói Mikszáth, 1847-1910) va publicar *Kísértet Lublón (El fantasma de Lubló)*, una novel·la inspirada en els fets. Vuit dècades més tard, el 1976, Robert Ban la va dur al cinema amb el mateix títol⁴.

Jordi Ardanuy

L'espectre de Lubló

«Resulta sorprenent el que ens han transmès d'un recaptador de Ľubovňa⁵, Michael Caspareck. Aquest home, després que hagués mort, va ser enterrat al terra el 20 de febrer amb la pompa usual; i, el seu taüt va ser cobert amb vellut. Però com sovint aterria la gent, el 26 d'abril fou desenterrat, se li va tallar el cap i va ser cremat. Però seguia igual que abans de cremar-lo, de manera que es va seguir dirigint a la gent, menjant i bevent amb ells.

Més tard es va presentar a un casament i va dir als convidats que tenia dret a menjar peix. Els convidats al casament menjaven i bevien aterrits després

Mapa amb la situació d'Stará Ľubovňa, marcada en vermell i d'altres poblacions importants: Budapest (verd), Bmo (blau) i Prešov (groc).

que es tanquessin les portes fixament. Però l'esperit⁶ maligne de Caspareck colpejava la porta a cavall i amenaçava infamament que si no li obrien la porta faria coses horribles. Quan es van negar a donar-li de beure, va trencar la vaixel·la en mil trossos. Un cop es va obrir la porta, deixà el cavall fora i va entrar i va posar-se a la taula. Es va fer dur el peix; i, després de menjar i veure a gust, va abandonar els convidats i va desaparèixer amb el seu cavall.

Va anar a visitar la seva dona i després d'haver gaudit d'ella, es va quedar embarassada, encara que no havia tingut fills amb la seva muller mentre era viva. També va prenyar a 4 criades segons van admetre davant el tribunal durant la investigació. Durant aquests dies, quan es va escriure l'informe, va violar la cinquena al camp i quan un noble, que no coneixia, el va veure, el va recriminar amb aquestes paraules: "Tu, bergant, imprudent, no tens ni una mica de temor de Déu, ni vergonya davant els homes que feu un acte tan vergonyós al camí públic?". Llavors, li va respondre el diabòlic espectre⁷: "Desaparegui vostè si no vol rebre mal".

Recreació de l'escomesa a cavall de l'espectre de Lubló, procedent d'*Europäische Niemand* (1719).

Després del diumenge de jubileu els habitants de L'ubovňa van tenir una mica de descans, al llarg de tres setmanes, temps durant el qual es va traslladar a Varsòvia i a d'altres parts de Polònia per reclamar deutes i, amb allò recaptat, va satisfer els diners que devia a un creditor de L'ubovňa.

Un cop va ser atrapat junt amb el seu cavall, però, va desaparèixer. Després de ser cremat va reaparèixer i va dir Un cop va ser atrapat junt amb el seu cavall, però, va desaparèixer. Després de ser cremat va reaparèixer i va dir Vosaltres m'heu cremat, jo us cremaré millor⁷⁸ i de seguida va encendre la casa del seu propi germà, on ja havia causat danys sovint i va cremar fins a 4, 6 i després 8 cases. El 13 de juny s'havien cremat 30 cases i no semblava pas que deixés d'estar enfurismat i que allò es pogués resoldre per compte de qualsevol. El carreró que habitava el senyor Matt Muranyi se semblava a una llar de foc. La gent estava molt espantada, especialment els que tenien cases de fusta i tenien agrupades les seves pertinences i vivien en barraques

Portada del volum II
d'Europäische Niemand (1719).

al costat del riu Poprad. Uns carnissers de Kežmarok⁹ van ser testimonis junt amb qui els transportava, d'un que va anar a parar l'aigua i s'hagués ofegat sinó hagués estat tret.

Rondava a la seva esposa sovint i encara s'havia convertit en més insolent, així que ella li va preguntar: "per què no et quedes als lloc que Déu t'ha destinat?" I va respondre: "El diable no m'ho permet a l'infern i Déu no em deixa entrar al cel, ja que no es va cremar el meu cor, sinó un altre, per la qual cosa haig de romandre set anys en el món que m'envolta".

L'assetjament també ha afectat els pobles veïns. En aquest moment ha arribat el missatger de Keveïns. En aquest moment ha arribat el missatger de KeCaspareck ha devastat de nou L'ubovňa amb els seus trucs amb un doble incendi».

Notes

¹ Lublau antigament en alemany i ara Alltublau; i, Lublovia en llatí. Coordenades; 49°18'34"N 20°40'44"E.

² Zips, en alemany

³ Bertalan Matirko identificava a *Ethnologischen Mitteilungen aus Ungarn* [1890]

⁴ Dades filmogràfiques a <www.port.hu/pls/ft/films.film_page?i_where=2&i_film_id=9620>.

⁵ Lublov a l'original.

⁶ El terme utilitzat és «*Geist*» esperit, fantasma o espectre, en alemany.

⁷ «*Gespenst*», a l'original.

⁸ En el text original figura l'expressió "Mnie Paliliste jawvasz lepej Bede Palit!". Bohn [2009b] indica que és polonès i dona la traducció en alemany.

⁹ A l'original en alemany, «*Käsmark*».

Referències

Thomas M. Bohn (2009a). «Das Gespenst von Lublau. Michael Kaspereks/Kaspereks Verwandlung vom Wiedergänger zum Blutsauger». *Kakanien Revisited* <<http://www.kakanien.ac.at/beitr/vamp/TBohn2.pdf>> (consulta 6 de març de 2010).

Thomas M. Bohn (2009b). «Das Gespenst von Lublau: Michael Kaspereks Verwandlung vom Wiedergänger zum Blutsauger». *Spiegel der Forschung* vol. 26, núm. 2, p: 78-83.

Klaus Hamberger (Ed.) (1992): *Mortuus non mordet. Dokumente zum Vampirismus, 1689–1791*. Wien: Turia + Kant.

Georg Conrad Horst (1825). *Zauber-bibliothek oder von Zauberei, Theurgie und Mantik, Zauberern, Hexen, und Hexenprocessen ...* Mainz: F. Kupferberg. Disponible en línia a <www.archive.org/details/zauberbibliothe06horsgoog> (consulta 6 de març de 2010).

Litterae ex Comitatu Liptoviensi superiori Hungaria 1718, mense julio (1718). Reproduït a *Das Europäische Niemand. Gespräche von neuen und alten Staats-Angelegenheiten* 2: 11 (1719), 972-980

Bertalan Matirko (1890-1892). «Die Zipser Volkssage von Kasperek». A *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn*, vol 2. Budapest, Buchdruckerei Thalia: p. 162-164.

Edició: Cercle V
Coordinació editorial:
Josep Fígols i Francesc Casanova
Correcció lingüística aliena: Núria Ribas
Correspondència: contacte@cercle-v.org